

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

На правах рукопису

БОВСУНІВСЬКИЙ ВАЛЕРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 378.046.4:373.62

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНО-ХУДОЖНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У
ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ТИМЕНКО Володимир Петрович,
учений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ПІДДЯЧИЙ Микола Іванович,
головний науковий співробітник лабораторії профільного навчання і профконсультації Інституту педагогіки НАПН України
кандидат педагогічних наук, доцент
КОНДРАТОВА Людмила Григорівна,
доцент кафедри інноваційних освітніх технологій Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної освіти» Запорізької обласної ради

Захист відбудеться «26» листопада 2013 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «26» жовтня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Особистісно і компетентісно зорієнтованою парадигмою української освіти зумовлюється науковий підхід до організації післядипломної освіти учителів технологій. Це проектний підхід, дизайн-підхід, який ґрунтується на засадах синтезу технологій і мистецтва. Навчальне, педагогічне проектування або, іншими словами, педагогічний дизайн відповідає положенням Стратегічної рамкової програми європейського співробітництва у галузі освіти та професійної підготовки «Освіта і навчання 2020». Стратегічною метою європейської освіти є сприяння інноваціям і творчості, включаючи підприємливість на усіх рівнях освіти і професійної підготовки. Увага приділяється надпредметним компетентностям у змісті освіти, забезпечуються сприятливі організаційно-педагогічні умови для творчості та інновацій засобами художнього проектування, актуалізується «знанневий трикутник»: дослідження – освіта – інновація.

Необхідність взаємодоповнення техніко-технологічної і проектно-технологічної складових предметної компетентності сучасного учителя технологій зумовлюється наявністю нових змістових ліній стандарту базової і профільної технологічної освіти. У новий стандарт освітньої галузі «Технології» включено тематичні блоки з основ дизайну, етнодизайну, художньо-технічної творчості тощо.

Вітчизняна теорія і практика технологічної освіти ґрунтується на засадах взаємодоповнення мистецтва і технологій, нових способів організації проектно-художньої діяльності вчителів у післядипломній освіті. Післядипломна проектно-художня діяльність і післядипломна дизайн-освіта розглядаються у дослідженнях вітчизняних учених як взаємозамінювані поняття. Але лишаються невизначеними організаційно-педагогічні умови, сприятливі для формування у вчителів технологій дизайн-компетентності у післядипломній проектно-художній діяльності.

У вищих навчальних закладах, які здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів технологій, до навчальних планів включено відповідні курси з основ дизайну. Останнім часом з'явилася значна кількість наукових праць з теоретичним обґрунтуванням дизайн-підходу до професійної підготовки майбутніх учителів. Це наукові дослідження вітчизняних вчених-педагогів А.Бровченка, Л.Волинець, О.Гервас, І.Загарян, С.Кадубовської, О.Коберника, А.Короля, В.Прусака, А.Руденченко, В.Сироти, Г.Максименко, російських дослідників В.Іванова, І.Станько, Н.Постнікова, О.Нікітіної, А.Толкачова та інших.

Є значний науковий доробок з проблем професійної дизайн-освіти. Проблеми художньо-промислової освіти в Україні висвітлювали у працях О.Боднар, О.Бойчук, О.Буров, І.Голод, В.Даниленко, В.Єльков, В.Костенко, Ю.Легенький, С.Мигаль, Е.Мисько, С.Рибін, М.Селівачов, А.Лебикін, Р.Шмагало, В.Шостя, М.Яковлев. Переважна більшість названих учених, безпосередньо пов'язаних з вищою художньою школою, висвітлює окремі питання викладання фахових і

загальноосвітніх дисциплін в умовах реформи освіти, культивуванні народних традицій на стадії навчання, проблеми кадрового, науково-теоретичного і методологічного забезпечення дизайн-освіти.

Проблему формування компетентності фахівців дизайну у процесі підвищення їхньої кваліфікації досліджувала О.Швець. Але її дослідження поширювалося на сферу професійного дизайну і не відображає науково обгрунтованого шляху згладжування суперечностей між теорією і практикою проектно-художньої діяльності в умовах післядипломної освіти вчителів технологій.

У дослідженнях і навчально-методичних комплектах з технологій традиційно розглядається раціонально-технологічний (предметно-перетворювальний) підхід до організації навчальної діяльності (В.Вигонова, Є.Галянова, Н.Дупак, М.Корець, Н.Левченко, В.Мадзігон, В.Римаренко, Л.Роєнко, В.Симоненко, В.Сидоренко, Л.Снігур, Г.Штука). Представники раціонально-технологічного підходу відстоюють думку щодо пріоритетності формування загальнотрудових умінь особистості у процесі виконання репродуктивних завдань і розглядають, переважно, техніко-технологічну діяльність. Техніко-технологічний підхід до організації післядипломної освіти вчителів технологій є поширеним і сьогодні.

Композиційно-пластичний або проектно-художній підхід запропоновано у психолого-педагогічних наукових дослідженнях і навчально-методичних комплектах з художньої культури, художньої праці, основ художньо-технічної творчості учнів (Л.Вержиківська, Н.Голота, В.Гринєва, Л.Гуцан, В.Докучаєва, І.Кузнєцова, Н.Конишева, О.Кочерга, О.Курєвіна, Є.Лутцева, М.Лещенко, З.Мірошник, Б.Неменський, Л.Оршанський, Т.Проснякова, С.Симоненко, Н.Цирулік, Т.Шевчук, Т.Шпікало). Останнім часом проектно-технологічний підхід до підготовки вчителів технологій актуалізовано у працях М.Піддячого, М.Солдатенка, В.Тименка.

Дослідниками визначено методологічні та гуманітарно-художні проблеми дизайну, розроблено технології художньо-конструкторського формотворення. Але у переважній більшості вітчизняні дослідники розглядають дизайн як техно-естетичну систему. Післядипломну педагогічну дизайн-освіту, педагогічний дизайн недостатньо вивчено теоретично і поки що безсистемно впроваджено на практиці. Організаційно-педагогічні умови післядипломної проектно-художньої діяльності, сприятливі для формування дизайн-компетентності вчителів технологій, їхньої фахової спроможності здійснювати художнє проектування з учнями загальноосвітніх навчальних закладів на заняттях з технологій поки що недостатньо досліджено у вітчизняній психолого-педагогічній науці.

Загалом стан досліджуваної проблеми характеризується низкою суперечностей методологічного, дидактичного і конструктивного характеру між:

- зростаючими потребами суспільства в культурних, освічених фахівцях технологій та недостатнім рівнем підготовки педагогічних кадрів, здатних до повноцінного творчого розвитку учнів засобами художнього проектування;

- вимогами компетентнісного та особистісно-зорієнтованого навчання і недостатньою спроможністю вчителів-практиків використати науково-методичне забезпечення з педагогічного дизайну у процесі післядипломної педагогічної освіти;

- наявністю у практиці загальноосвітньої школи програмового і навчально-методичного забезпечення дизайн-діяльності і невідповідністю рівнів підготовки вчителів технологій і мистецьких дисциплін у післядипломній педагогічній освіті, де художнє проектування не передбачається навчальними планами;

- інтегративним характером професійної діяльності вчителя технологій та ізольованим підходом до вивчення суміжних з технологіями навчальних дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти.

Отже, на сучасному етапі розвитку післядипломної освіти вчителів технологій існують суперечності між назрілими вимогами суспільства щодо підготовки вчителів, компетентних не лише в технологіях, але й у національному дизайні (художньому проектуванні); інноваційними процесами у сучасному дизайні та можливостями формування і розвитку професійної компетентності учителів технологій з основ дизайну і етнодизайну в умовах післядипломної освіти; соціально-художніми та інформаційно-естетичними потребами високого рівня професійного творчого потенціалу дизайнера та реальними можливостями його реалізації у процесі післядипломної освіти вчителів технологій.

Постає необхідність розв'язання наукової проблеми щодо розробки організаційно-педагогічних засад, пов'язаних з подальшим розвитком післядипломної дизайн-освіти, педагогічного дизайну вчителів технологій. Суперечності, які склалися між теорією і практикою проектно-художньої діяльності у закладах післядипломної педагогічної освіти зумовили вибір теми нашого дослідження: «Організація проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження, як складова частина, входить до науково-дослідної роботи Інституту гуманітарно-технічної освіти НПУ ім. М.П.Драгоманова за напрямом «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів», Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Інституту гуманітарно-технічної освіти НПУ імені М.П.Драгоманова (протокол № 18 від 04 червня 2008 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 28.04.2009 року).

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна апробація організаційно-педагогічних умов післядипломної проектно-художньої діяльності, сприятливих для формування дизайн-компетентності вчителів технологій.

Відповідно до мети сформульовано **завдання**:

1. Здійснити аналіз теорії і практики проектно-художньої діяльності вчителів технологій.

2. Уточнити формулювання сутності понять «проектно-художня діяльність у післядипломній освіті», «дизайн-компетентність учителів технологій».

3. Теоретично обґрунтувати і експериментально апробувати організаційно-педагогічні умови післядипломної проектно-художньої діяльності вчителів технологій, сприятливі для формування їхньої дизайн-компетентності.

4. Створити теоретичну модель післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій.

5. Узагальнити результати експериментального дослідження з організації проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті.

Об'єктом дослідження є процес проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування дизайн-компетентності вчителів технологій.

У процесі дослідження передбачено використання комплексу **методів**:

- *теоретичних*: аналіз літературних джерел з філософії, соціології, економіки, педагогіки, психології і мистецтва; метод теоретичного моделювання при визначенні логічної структури дослідження і розробки експериментальної методики; метод системного аналізу при виділенні й обґрунтуванні педагогічних умов проектно-художньої діяльності; метод художнього проектування, вивчення й узагальнення передового досвіду з досліджуваної проблеми;

- *емпіричних*: анкетування, бесіди, спостереження, тестування, опитування, аналіз шкільної документації, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) в умовах курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій та мистецтв; математичні методи відбору, обробки, аналізу, інтерпретації результатів досліджень.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше теоретично обґрунтовано* модель післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій, у якій системотворчим компонентом виокремлено організаційно-педагогічні умови проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті: інтегрований зміст післядипломної дизайн-освіти; проектно-творчу взаємодію вчителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури у складі дизайн-груп; сукупність способів, прийомів і засобів педагогічного дизайну у процесі навчання технологій; систему предметно-розвивальних середовищ проектно-художньої діяльності, оцінювання навчальних досягнень вчителів з художнього проектування. Зазначені педагогічні умови у взаємодоповненні забезпечують композиційно-пластичний підхід до предметного формоутворення, зумовлений екологоцентричною парадигмою розвитку українського національного дизайну;

- *уточнено* сутність поняття «проектно-художня діяльність у післядипломній освіті» як синонімічного до поняття «дизайн-діяльність» – творення екологічно, економічно, функціонально і естетично доцільних форм

предметів для їх тиражування у технологічному процесі, а також поняття «післядипломна дизайн-освіта» як системи інтелектуальних змістів, сприятливих для педагогічної діагностики і науково-методичної підтримки академічно, естетично і практично обдарованих учителів технологій у післядипломній освіті; «дизайн-компетентність учителів технологій» як фахова спроможність здійснювати художнє проектування з учнями загальноосвітніх навчальних закладів;

- *подальшого розвитку* набула методика художнього проектування вчителів технологій і суміжних з технологією навчальних дисциплін у процесі післядипломної освіти, спільним специфічним предметом яких є техно (майстерність) учнів і вчителів;

- *конкретизовано* професіограму викладача дизайну у післядипломній педагогічній освіті як модель проектно-художньої діяльності особистості, яка відзначається розвиненими здібностями «слухача-мислителя», «глядача-художника» і «діяча-майстра», володіє предметними компетентностями з художньої культури, образотворчого мистецтва і технологій, які ефективно поєднує у дизайн-діяльності (проектно-художній діяльності з технологій).

Практична значущість дослідження полягає у розробленні програмового і навчально-методичного забезпечення післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій, використанні нових способів педагогічної діагностики їхньої дизайн-компетентності у процесі післядипломної освіти; можливості впровадження результатів дослідження у регіональних інститутах післядипломної педагогічної освіти і технологічних факультетах вищих педагогічних навчальних закладів.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджувалися у процесі післядипломної освіти вчителів, які займаються питанням мистецької і технологічної навчальної діяльності у Житомирській області, у практику роботи Житомирського, Вінницького, Запорізького, Донецького та Черкаського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР (довідка, протокол № 7 від 28.08.2013р.); Вінницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/17-912 від 25.10.2013 р.); Черкаський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 117 від 05.10.2013 р.); Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 3 від 10.09.2013 р.); Новоград-Волинський районний відділ освіти Житомирської області (довідка № 16 від 14.10.2013 р.); Чуднівський районний відділ освіти Житомирської області (довідка № 169 від 16.10.2013 р.)

Особистий внесок автора. У статті «Дизайн-освіта у європейському вимірі» за співавторством із В.П.Тименком дисертантом охарактеризовано основні функції сучасної дизайн-освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні результати проведеного дослідження, а також найважливіші наукові положення та загальні висновки були представлені у вигляді доповідей на міжнародних,

всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема:

- *міжнародних*: «Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи» (8-9 жовтня 2009 р. м. Мелітополь); «Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи» (20-21 жовтня 2011 р., м. Мелітополь); II Міжнародна та VII Всеукраїнська школа методичного досвіду «Розвиток творчого потенціалу учнів загальноосвітніх навчальних закладів у системі поліхудожньої освіти та виховання» (24-30 червня 2013 р., м. Миколаїв); «Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи» (24-25 жовтня 2013 р., м. Мелітополь,);

- *всеукраїнських*: «Сучасні тенденції в оцінюванні інтелектуальної обдарованості» (27-28 травня 2009 р, м. Бориспіль), «Формування проектного мислення школярів засобами мистецтва в процесі вивчення художньої культури» (23-24 листопада 2010 р.); «Діагностика академічної обдарованості учнів середньої школи: теорія та практика» (19 травня 2011 р., м. Бориспіль); «Діагностика обдарованості учнів середньої школи: теорія та практика» (21 травня 2012 р., м. Бориспіль), «Естетичне виховання дітей та молоді» (14 грудня 2012 р., м. Житомир), «Підготовка педагогів до впровадження Державних стандартів дошкільної та початкової освіти» (20 березня, 2013 р. м. Житомир), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (25 жовтня 2013 року, м. Умань).

Результати дослідження апробовано в ході організації курсової підготовки вчителів технологій, трудового навчання, художньої культури, образотворчого мистецтва у Житомирському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти; у міжкурсовий період – у змісті роботи обласних науково-практичних семінарів при Житомирському, Донецькому, Запорізькому, Київському Черкаському обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження висвітлено у 15 публікаціях, з них: 5 статей надруковано у фахових виданнях України, з яких 1 у співавторстві.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 268 сторінок, із них 187 сторінки основного тексту, 5 додатків. Робота містить 19 таблиць і 17 рисунків. Список використаних джерел налічує 283 найменування, із них – 9 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, охарактеризовано комплекс методів дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення, наведено відомості про апробацію і впровадження результатів дисертаційної роботи у педагогічну практику.

У першому розділі дисертації «**Теорія і практика проектно-художньої діяльності в освітньому процесі**» було здійснено ретроспективу проектно-

художньої діяльності в наукових джерелах; з'ясовано суть понять «проектно-художня діяльність у післядипломній освіті», «дизайн-компетентність учителів технологій»; проаналізовано емпіричний досвід проектно-художньої освіти вчителів технологій у післядипломній освіті.

З'ясовано, що філософськими основами проектно-художньої діяльності є положення про освітньо-культурний синтез у працях В.Кременя, якими визначено стратегічну мету: на часі освітній процес, який би запобігав деструкції «душі» і «мислення», сприяв визріванню в учнів і вчителів конструктивного ставлення до особистісно значущої праці, надбань матеріальної і духовної культури.

Педагогічною основою дослідження обрано «золоте правило дидактики» Я.Коменського: «Найкраще ж, коли предмет буде сприйнятий одразу кількома чуттями», що забезпечило формулювання нового поняття «дизайн-сприймання» – змоглядне творення образів майбутніх результатів праці або пошукових макетів, виробничих зразків художнього проектування.

Психологічним підґрунтям досліджуваної проблеми є теоретичне положення В.Моляко про те, що лише за умови взаємодії мислення і образної уяви досягається природна потреба особистості у предметно-маніпуляційній, предметно-перетворювальній діяльності. Мовленнєво-творча, образотворча і предметно-перетворювальна інтегрована діяльність трансформується у проектно-художню, сприятливу для формування дизайн-компетентності учителів технологій.

Мистецькою основою дослідження є «синтез мистецтв» – органічна єдність художніх засобів і образних елементів різних мистецтв, у якому втілюється універсальна здатність людини естетично освоювати світ. Доведено, що наш погляд на сутність художнього проектування (дизайну) є аналогічним до українських дослідників, які вважають, що дизайн повинен мати національну основу, його джерелом є прикладне мистецтво і художні ремесла. Розвиток національно орієнтованого дизайну є можливим лише на засадах єдності та суперечності національного і глобального. Головним механізмом розвитку національної моделі дизайну є перманентне перехрещення "вертикальної" складової (глибинних цінностей національної культури України) з "горизонтальною" складовою (залученими цінностями інших культур). Таке перехрещення забезпечує створення нової соціально-культурної якості, етнічно неповторної за своєю суттю.

Зазначено, що для успішного розвитку суспільства важливо взаємодоповнювати науку, мистецтво і виробничі технології і, особливо, в ході підготовки фахівців з дизайну для різних напрямів професійної діяльності. Так, у новому вітчизняному класифікаторі професій виокремлено замовлення держави на професії дизайнера-дослідника (код 2452.1), художника-конструктора (код професії 2452.2), дизайнера-виконавця (код професії 3471). Код професії дизайнера-дослідника прирівнюється до професії мистецтвознавця (образотворчого і декоративно-прикладного мистецтв). У класифікаторі професій передбачено такі види дизайну для художників-конструкторів і дизайнерів-виконавців: дизайнер візажу, зачісок; дизайнер графічних робіт, мультимедійних об'єктів; дизайнер інтер'єру, меблів; дизайнер одягу, тканин; дизайнер промислових виробів та

об'єктів і пакування. Отже, передбачено підготовку учнів, а відтак і перепідготовку вчителів технологій за всіма різновидами художнього проектування: промисловий дизайн, графічний дизайн, дизайн костюма, дизайн інтер'єрів.

Необхідність визначення нових підходів до післядипломної освіти вчителів технологій вимагав з'ясування сутності проектно-художньої творчості, навчального проектування, дизайн-освіти, педагогічного дизайну. Зазначено, що поняття «технології», «художня культура», «мистецтво» є суміжними і необґрунтовано розділені в умовах післядипломної освіти на окремі галузі і навчальні курси. Кожна із цих дисциплін включає якусь одну із трьох функцій дизайну: утилітарно-споживну (технології), соціокультурну (художня культура) і комунікаційно-естетичну (образотворче мистецтво). Виходячи із зазначеного положення, було сформульовано пріоритетну педагогічну умову формування дизайн-компетентності учителів технологій у післядипломній проектно-художній діяльності, а саме: *інтегрований зміст післядипломної дизайн-освіти як синтез окремих модулів з технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури.*

Обґрунтовано необхідність розробки змістового забезпечення післядипломної дизайн-освіти і його реалізації інтерактивними способами: вчителі технологій навчаються художнього проектування на рівні дизайнерів-виконавців і володіють предметною компетентністю пошукового макетування. Учителі образотворчого мистецтва можуть розробляти художні проекти як художники-конструктори (дизайнери) з урахуванням особливостей формотворення у середовищах типу «людина-природа» (ландшафтний дизайн), «людина-техніка» (промислово-індустріальний дизайн), «людина-людина» (дизайн костюма), «людина-художні образи» (дизайн інтер'єрів), «людина-знакові системи» (графічний дизайн і веб-дизайн). Учителі художньої культури відзначаються компетентністю з етнічного дизайну, здатні до актуалізації національних традицій і стилів формотворення у середовищах паркового, прикладного, декоративного мистецтв, художнього текстилю і національних костюмів тощо. Відтак, важливою організаційно-педагогічною умовою проектно-художньої діяльності вчителів технологій було виокремлено *проектно-творчу взаємодію вчителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури у складі дизайн-груп в умовах післядипломної проектно-художньої діяльності.*

Дослідження проблеми виявлення і підтримки обдарованості осіб різного віку у процесі педагогічної дизайн-освіти в українській психолого-педагогічній науці перебувають на етапі становлення, оскільки поняття «обдарованість», «педагогічна дизайн-освіта» з'явилися в науковому обігу вітчизняних педагогів і психологів зовсім недавно. З урахуванням проаналізованих джерел сформульоване робоче визначення сутності понять «післядипломна дизайн-освіта», «дизайн-компетентність учителів технологій». Дизайн-компетентність – це фахова спроможність вчителя технологій здійснювати художнє проектування з учнями загальноосвітніх навчальних закладів мовленнєво-творчими, образотворчими і предметно-перетворювальними засобами. Післядипломна дизайн-освіта вчителів

технологій - це художній синтез мовленнєво-творчих задумів з художньої культури, кольорово-графічних композицій з образотворчого мистецтва і пошукових макетів з технологій на засадах взаємодоповнюваності композиційно-пластичного і техніко-технологічного підходів до проектно-художньої діяльності.

Післядипломна дизайн-освіта має персоніфікований характер, який надає можливість кожному педагогу вибрати особистісні напрями і способи фахового зростання; особистісно зорієнтований підхід, що ґрунтується на методологічних підходах, принципах, механізмах їх реалізації, на моніторингових дослідженнях проміжних результатів і відповідної корекції окремих елементів педагогічного процесу. Післядипломна дизайн-освіта спрямована на саморозвиток особистості вчителя, на формування його дизайн-компетентності. З урахуванням особистісно-ціннісних орієнтацій учителів технологій в післядипломній проектно-художній діяльності виокремлювалася третя важлива педагогічна умова: *сукупність способів, прийомів і засобів педагогічного дизайну у процесі навчання технологій*.

Уся робота з підвищення кваліфікації вчителів технологій має базуватися на випереджувальній інформації про зміст і класифікацію трудових процесів, визначенні змісту, форм і методів інженерно-педагогічної діяльності з урахуванням сучасних соціально-економічних умов, розвитку суспільства в умовах ринку праці. Провідними формами і методами навчання у системі підвищення кваліфікації учителів технологій мають бути: робота у складі команд, творчих дизайн-груп; імітаційне моделювання, розв'язання педагогічних задач, аналіз ситуацій; розробка блок-модулів; використання методів розвитку особистості; творча самостійна робота слухачів; захист проектів.

За результатами аналізу вітчизняних програм перепідготовки вчителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури зроблено висновок про те, що дизайн-діяльність має місце в емпіричному педагогічному досвіді вчителів-практиків але, переважно, завдяки їхній самоосвітній роботі.

У другому розділі **«Моделювання процесу післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій»** проаналізовано джерела з методики професійної дизайн-освіти, науково обґрунтовано структурно-функціональну модель організації процесу післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій; у ньому розкрито теоретичні засади дизайн-освіти як системи інтелектуальних змістів, спрямованих у майбутнє; узагальнено ефективні організаційно-педагогічні умови проектно-художньої діяльності учителів технологій в післядипломній дизайн-освіті.

Підвищення кваліфікації професійних дизайнерів суттєво залежить від базової освіти. Саме в дизайні нині є незначна частка фахівців з дизайнерською освітою, а під терміном «дизайнер» часто мається на увазі архітектор, технолог, художник, які по-різному розуміють глибинні завдання та сутність дизайну. Про те, що дизайнер – це фахівець з формотворення пошукових макетів і ексклюзивних зразків виробів для їх тиражування в технологічних процесах, має уявлення незначна частина вітчизняних дослідників технологій.

З'ясовано психолого-педагогічні особливості та організаційно-педагогічні умови розвитку професійної майстерності викладачів дизайну у вищих навчальних закладах мистецького профілю, які були адаптовані до післядипломної освіти вчителів технологій, художньої культури і образотворчого мистецтва. Науково обґрунтовувалася професіограма викладача дизайну.

Зазначено, що для плідних творчих занять у галузі дизайну необхідні чуття пропорції, композиції, колориту і світлотіні, пам'ять про кольори, особливі якості рухового апарату руки. Виокремлено типові психологічні проблеми, пов'язані із професійним саморозвитком особистості викладача дизайну, а також здійснювалася діагностика викладачів дизайну з метою визначення у них переважаючих способів взаємодії. Передбачено, що серед викладачів дизайну навіть одного колективу є люди з різними типами сприймання інформації довкілля та способів взаємодії у процесі дизайн-діяльності.

Нами зроблено висновок про те, що для ефективного формування у вчителів технологій дизайн-компетентності, необхідно використати таку важливу педагогічну умову: *систему предметно-розвивальних середовищ проектно-художньої діяльності*. Зазначена умова виявляється у здатності вчителів організовувати дизайн-середовища особистісно-ціннісні для того чи іншого профілю обдарованості: реалістичного («людина-природа» і «людина-техніка»), соціокультурного («людина-людина», «людина-художній образ»), інформаційно-комунікативного («людина-знакові системи»).

У ході теоретичного аналізу наукових джерел виокремлено як методичні компоненти: зміст проектно-художньої діяльності; дизайн-бюро як оптимальну організаційну форму взаємодії професійних дизайнерів; способи словесного, кольоро-графічного проектування і пошукового макетування дизайнерських артефактів; особистісно ціннісні для дизайнерів середовища формотворення: людина-природа і людина-техніка, людина-людина і людина-художні образи, людина-знакові системи.

Ми науково спрогнозували, що для професійних дизайнерів системотворчим компонентом методичної системи художнього проектування має бути середовищний (інвайронментальний) зміст. Підтверджено, що середовище «людина-знакові системи» приваблює дизайнерів-«мислителів-слухачів», які реалізують успішніше комунікативно-естетичну функцію дизайну. Комунікативно-естетична функція сучасного дизайну реалізується у мовному компоненті академічної дизайн-освіти, завдяки чому досягається сформованість конструктивно-мовленнєвих умінь особистості, актуалізується «метод емоційно-сміслового дизайну».

Було враховане теоретичне положення В. Прусака про те, що дизайнер це художник-творець; фахівець, що уміє зібрати необхідну інформацію, опрацювати її і представити в образній графічній або об'ємній формі; спеціаліст, що має чітке професійне мислення, уміє розробляти концептуальні моделі в процесі своєї діяльності; проєктант, художньо моделюючий форму, що орієнтується в техніко-

технологічних процесах прогностичної реалізації власної розробки; генератор проектної культури суспільства.

Виокремлено низку загальних та спеціальних навчальних *функцій* у процесі творчого розвитку дизайнера в процесі підвищення кваліфікації на основі компетентнісного підходу: адаптація до швидких змін у промисловості та ринку; диференціація навчання; добір змісту навчання; доступ до необхідної інформації; забезпечення балансу власної компетентності сучасних вимог до професії; залучення до сучасних вимог культури діяльності; компенсування недоліків попередніх рівнів освіти; мотивація і стимулювання творчості; оволодіння новими методами, способами дій; опора на знання і досвід слухачів; особистісно-діяльнісний підхід у навчанні; перекваліфікація фахівців суміжних спеціальностей; перспективне проектування; поєднання індивідуальної і колективної діяльності; самоконтроль і самооцінка.

Модифікації для потреб післядипломної дизайн-освіти заслуговують програми дизайну-коледжів, які доступні для післядипломної проектно-художньої діяльності учителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури. Зазначені модифіковані нами програми використовувалися в ході експериментального дослідження.

Таким чином, адаптація фахівця з дизайну на початковому етапі професійної діяльності буде більш ефективною за умов експертизи професійної компетентності дизайнерів, виявлення актуальних творчих потреб дизайнерів та їх прогнозування, опори на їхню проектно-художню компетентність, забезпечення дизайнерів ефективною консультативною допомогою, використання сучасних комп'ютерних технологій, функціонування центрів підвищення кваліфікації дизайнерів.

З огляду на сучасне філософське і естетичне розуміння художнього проектування і наявність сукупності суперечностей між теорією і практикою адаптації дизайну до післядипломної освіти, нами сформульовано пролегомени і проаналізовано ретроспективу становлення і розвитку професійної дизайн-освіти.

В освітніх процесах багатьох країн світу технологічне впровадження отримала теорія множинного інтелекту Г.Гарднера, яку варто розглядати в цілісному контексті з теорією особистісних конструктів Дж. Келлі, а також з класифікацією здоров'я " колесо життя ", актуалізованої Р. Раяном. На думку Дж.Келлі, учителі покликані навчати учнів реконструювати власну некомфортну реальність і проектувати очікуване і бажане (здорове) середовище життєдіяльності.

У педагогіці і психології теорія особистісних конструктів розглядається з точки зору особистісної орієнтації учнів і вчителів в освітньому середовищі, оскільки вони орієнтуються в педагогічному середовищі завдяки особистісно ціннісним інформаційним конструктам. Систему інтелектуальних здібностей складають відповідно академічний, естетичний і практичний компоненти обдарованості суміжними здібностями. Академічний компонент системи інтелектуальних здібностей дизайнерів полягає у мовленнєво-творчому, словесному проектуванні ними задумів, уявлень, асоціацій. Зазначений компонент

з його конструктами у найбільшій мірі притаманний учителям-курсистам, які володіють методикою навчання шкільного предмета «Художня культура».

Естетичний компонент системи інтелектуальних здібностей дизайнерів полягає у кольорово-графічному проектуванні на площині дизайнерських пропозицій засобами художньої, технічної або комп'ютерної графіки. Зазначений компонент у найбільшій мірі притаманний учителям-курсистам, які володіють методикою навчання шкільного предмета «Образотворче мистецтво». Тут переважають конструкти фігуротворення на площині (кольори, піктограми, лінії тощо).

Практичний компонент системи інтелектуальних здібностей дизайнерів полягає у пошуковому макетуванні, моделюванні предметно-маніпуляційними засобами різних ручних технік просторових форм. Зазначений компонент у найбільшій мірі притаманний учителям-курсистам, які володіють методикою навчання шкільного предмета «Технології». Тут переважають конструкти формотворення у просторі (пластика матеріальних фігур).

На нашу думку, педагогічна технологія «множинного інтелекту» може бути ефективною у процесі післядипломної дизайн-освіти дорослих. Учителі технологій, художньої культури і образотворчого мистецтва мають безпосереднє відношення до інформаційних джерел з матеріально-художньої культури, до оцінювання здатності учнів вирішувати проблеми або створювати продукти, цінні в рамках даної або кількох культур, а отже до виявлення і підтримки профілів обдарованості учнів.

Всі профілі здібностей виявляються у процесі дизайн-діяльності. Дизайн можна розглядати і в широкому розумінні, як проектувальний освітній процес, як післядипломну дизайн-освіту – теоретичну модель, систему наукових поглядів, напрацьовану в ході перепідготовки педагогічних кадрів, систему інтелектуальних змістів, спрямованих у майбутнє. Інтелектуальні змісти післядипломної технологічної дизайн-освіти – це види проектно-художньої діяльності, які сприяють визріванню тілесно-кінестетичної, просторової і натуралістичної здібностей особистості, визріванню практичного профілю особистісної обдарованості.

Базовими підходами до творчого розвитку фахівців з дизайну у процесі підвищення кваліфікації було обрано компетентнісний підхід. Цьому підходу відповідають такі концептуальні засади: урахування особливостей творчої діяльності дизайнера; діагностика творчих можливостей та потреб фахівців з дизайну під час підвищення кваліфікації; опора на досвід та ініціативність фахівця; можливості для культурної самореалізації дизайнера у процесі підвищення кваліфікації; свобода і детермінованість творчого розвитку дизайнера; профілактика професійного вигорання фахівців з дизайну.

Таким чином, в руслі нашого педагогічного дослідження ми прийшли до висновку, що досвід професійної дизайн-освіти можна успішно адаптувати до проблем педагогічного дизайну шляхом використання проектно-художнього

потенціалу суміжних із технологіями предметів: художньої культури і образотворчого мистецтва.

У третьому розділі **«Експериментальне дослідження проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті»** розроблено і науково обґрунтовано структурно-функціональну модель творчого розвитку вчителів технологій засобами педагогічного дизайну у процесі післядипломної освіти; здійснено експериментальну апробацію організаційних умов педагогічного дизайну учителів технологій у післядипломній освіті, які сприяють формуванню дизайн-компетентності учителів технологій; у ході констатувального експерименту визначено рівні підготовки вчителів до організації проектно-художньої діяльності за трьома критеріями, за якими були визначені показники готовності вчителів до організації проектно-художньої діяльності у післядипломній освіті. Відповідно до показників і критеріїв визначалися рівні сформованості дизайн-компетентності учителів технологій у післядипломній проектно-художній діяльності.

З контингенту учителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури комплектувалися групи: контрольні й експериментальні. В ході комплектування контрольних і експериментальних груп враховувалися навчальні досягнення, які були приблизно однаковими в обох групах учителів-курсистів інститутів післядипломної освіти. Зверталася увага на мовленнєво-творчу, образотворчу і предметно-перетворювальну компетентності учителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури. Зазначені компетентності в сукупності утворювали нову якість – дизайн-компетентність як здатність учителя до художнього проектування. Дизайн-компетентність слухачів курсів з технологій у ході констатувального експерименту визначалася методом дизайн-діагностики, який нами був розроблений на основі диференційовано-діагностичного опитувальника Є. Климова і структури множинного інтелекту Г. Гарднера.

За результатами констатувального експерименту були виділені критерії і показники дизайн-компетентності вчителів-курсистів у післядипломній проектно-художній діяльності: когнітивний (особистісно-ціннісний), який полягає у здатності вчителя до художнього проектування з опорою на домінуючий профіль обдарованості: академічної, естетичної, практичної; діяльнісний критерій (середовищний, інвайронментальний), який полягає у здатності вчителя до культурного самовираження у всіх трьох середовищах життєдіяльності людини: реальному (людина-природа і людина-техніка), соціокультурному (людина-художні образи і людина-людина), інформаційно-комунікаційному (людина-знакові системи); мотиваційний (перцептивний критерій), сутність якого полягає у здатності вчителя до цілісного (синестезійного) сприймання архітектонічних образів довкілля як «художник-глядач», «мислитель-слухач», «майстер-діяч». А на основі зазначених критеріїв і показників були визначені рівні визрівання дизайн-компетентності учителів технологій у сприятливих організаційно-педагогічних умовах проектно-художньої діяльності.

В експериментальних групах було організовано вивчення авторських спецкурсів з проектно-художньої діяльності: теоретичного – «Дизайн-пізнання» і

практичного – «Дизайн-тренінг». Дизайн-діяльністю, художнім проектуванням досягається інтеграція мовленнєво-творчих, образотворчих і предметно-перетворювальних умінь учителів, внаслідок чого утворюється нова особистісна якість учителя – дизайн-компетентність, його здатність до організації художнього проектування з учнями.

Передбачалося, що учителі технологій можуть значно підвищити свій рівень сформованості дизайн-компетентності, якщо до творчих дизайн-груп у ході практичної роботи (дизайн-тренінгів) на курсах післядипломної освіти залучатимуться учителі художньої культури із їхніми структурованими знаннями про види, стилі і особливості формотворення у процесі розвитку матеріально-художньої культури.

За такої форми взаємодії слухачів курсів післядипломної освіти складаються потенційні можливості для трансформації переважно мовленнєво-творчої компетентності учителів художньої культури, кольоро-графічної компетентності учителів образотворчого мистецтва, предметно-перетворювальної компетентності учителів технологій і інтегровану мегакомпетентність нової якості - дизайн-компетентність.

Структура теоретичної моделі післядипломної освіти учителів технологій подана на рис.1. Вона включає ключові компоненти методичної системи, сприятливої для формування проектно-технологічної компетентності учителів технологій. У структурі системотворчим компонентом обрано організаційно-педагогічні умови проектно-художньої діяльності вчителів технологій.

Запропонована нами модель творчого розвитку вчителів технологій в процесі організації проектно-художньої діяльності в післядипломній освіті побудована на основі загальних андрагогічних принципів навчання дорослих в інформаційно-педагогічному середовищі: розвитку освітніх потреб, актуалізації результатів навчання, елективності навчання, опори на досвід слухача, пріоритет самостійного навчання, індивідуалізація навчання тощо.

Висловлювалася гіпотеза про те, що ефективність організаційно-педагогічних умов проектно-художньої діяльності залежить від взаємовідповідності зовнішнього інформаційно-педагогічного середовища і внутрішнього інформаційно-особистісного середовища. Без внутрішньо-особистісного компонента дизайн-діяльність, художнє проектування неможливі на відміну від традиційної навчальної діяльності вчителів-курсистів у процесі післядипломної освіти (лекцій, тренінгів, семінарів тощо). До зовнішніх організаційно-педагогічних умов інформаційно-педагогічного середовища проектно-художньої діяльності вчителів технологій відносилися: проектно-творча взаємодія учителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури, якою зумовлювалися інші педагогічні умови: інтеграція змісту післядипломної освіти, сукупність способів, прийомів і засобів педагогічного дизайну; система предметно-розвивального середовища проектно-художньої діяльності; колективне оцінювання навчальних досягнень вчителів з художнього проектування.

Мета: з'ясувати ефективність організаційно- педагогічних умов ПДО учителів технологій				
Організаційно-педагогічні умови ПДО: зовнішнього інформаційно- педагогічного середовища (дизайн-середовища) і внутрішнього інформаційно-особистісного середовища (дизайн-компетентності)	Принципи післядипломної дизайн-освіти: загальні і спеціальні			Основні функції ПДО: інформаційно-естетична, соціально-культурна, словничо-утилітарна
	Базові наукові підходи до організації проектно-художньої діяльності (ПДО)			
	Інноваційно-інформаційний	Композиційно-пластичний	Техніко-технологічний	
	Інтердисциплінарність змісту ПДО і її субдисципліни			
	Художня культура як субдисципліна про майстерність стилів	Образотворче мистецтво як субдисципліна про майстерність живописно-графічних дій	Технології як субдисципліна про майстерність перетворювальних дій	
	Способи проектно-художньої діяльності			
	Інноваційність як формулювання проектного задуму	Дизайн-пропозиція як фігуротворення на площині	Пошукове макетування як формотворення у просторі	
	Інформаційні засоби художнього проектування			
Вербально-інформаційні: мовленнєві, музичні, вокальні	Сенсорно-інформаційні: художньо-графічні, техніко-графічні, кольоро-графічні	Структурно-інформаційні: конструктивні, пластичні, комбіновані		
Результат: сформована дизайн-компетентність учителів технологій				

Рис. 1. Теоретична модель післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій

До внутрішніх організаційно-педагогічних умов інформаційно-особистісного середовища віднесено було такі, які сприяли виявленню і підтримці дизайн-обдарованості вчителів технологій – їхньої здатності до мовленнєвої творчості, до формування творчих задумів з галузі матеріально-художніх культур (як учителі художньої культури); до створення дизайнерських пропозицій засобами живопису і графіки (як учителі образотворчого мистецтва); до пошукового макетування з матеріалів у різних художніх техніках (як учителі технологій). Внутрішніми організаційно-педагогічними умовами інформаційно-особистісного середовища вважалися такі: позитивне ставлення до проектно-художньої діяльності як визначальна умова набуття дизайн-компетентності вчителями технологій; врахування потреб у художньому проектуванні таких особистісних типів учителів технологій: «майстер-діяч», «художник-глядач», «мислитель-слухач»; виокремлення профілів обдарованості вчителів технологій (практичного, естетичного, академічного) або суміжних із ними здібностей; опора на професійний

досвід та взаємообмін досвідом у складі творчих дизайн-груп; здатність до виявлення емоційного алгоритму типу: здивування, сумнів-впевненість, здогад, радість; спроможність взаємодоповнювати образи-уявлення продуктами мислення, поняттями, судженнями, умовиводами.

Завдяки взаємодії внутрішніх і зовнішніх організаційно-педагогічних умов проектно-художньої діяльності вчителів технологій узагальнено основні функції післядипломної дизайн-освіти (інформаційно-естетична, соціокультурна, утилітарно-споживча), які подані в теоретичній моделі окремим компонентом.

Окрім системотворчого компоненту організації педагогічних умов і основних функцій дизайн-діяльності, структура теоретичної моделі післядипломної дизайн-освіти учителів технологій включає базові наукові підходи до організації проектно-художньої діяльності: інноваційно-інформаційний, композиційно-пластичний, техніко-технологічний.

Відтак у структурі теоретичної моделі післядипломної освіти учителів технологій наступним логічно вмотивованим компонентом виокремлено інтердисциплінарність змісту. Субдисциплінами художнього проектування є: художня культура як субдисципліна про майстерність у стилях формотворення артефактів матеріально-художньої культури; образотворче мистецтво як субдисципліна про майстерність живописно-графічних дій; технології як субдисципліна про майстерність предметно-маніпуляційних, предметно-перетворювальних дій.

Зазначені субдисципліни в інтегрованому змісті післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій вимагали урізноманітнення способів проектно-художньої діяльності, які подані в теоретичній моделі окремим компонентом: інноваційність формулювання проектних задумів; дизайн-пропозиції як фігуротворення на площині інноваційних проектних задумів; пошукові макетування як формотворення у просторі площинних дизайн-пропозицій.

Зазначені способи художнього проектування вимагали виокремлення і конкретизації у теоретичній моделі відповідних інформаційних засобів: вербально-інформаційні (мовленнєві, музичні, вокальні), сенсорно-інформаційні (художньо-графічні, техніко-графічні, кольоро-графічні), структурно-інформаційні (конструктивні, пластичні, комбіновані).

Результатом використання ефективних організаційно-педагогічних умов проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті у моделі виокремлено дизайн-компетентність як професійну здатність впровадження інноваційних проектів з технологій мовленнєво-творчими, образотворчим і предметно-перетворювальними засобами.

Апробація виокремленої сукупності організаційно-педагогічних умов здійснювалася з урахуванням таких завдань: комплексної діагностики наявного стану дизайн-обдарованості учителів технологій – здатності до проектно-художньої діяльності в післядипломній освіті у процесі констатувального експерименту; науково-теоретична і практична підготовка вчителів технологій з експериментальних спецкурсів «Дизайн-пізнання», «Дизайн-тренінг», тематичними

блоками якого є: «Рисунок», «Шрифти», «Художнє проектування»; підготовка методичних рекомендацій для вчителів технологій щодо організації та впровадження проектно-художньої діяльності; моніторинг динаміки змін ефективності проведеної апробації організаційно-педагогічних умов проектно-художньої діяльності вчителів технологій в післядипломній дизайн-освіті; підсумкова діагностика рівнів сформованості дизайн-компетентності вчителів технологій, оцінювання навчальних досягнень вчителів з художнього проектування. Для ефективного формування дизайн-компетентності учителів технологій створювалося сприятливе інформаційно-педагогічне середовище.

Для відстеження динаміки ефективності формування у вчителів-курсистів дизайн-компетентності засобами проектно-художньої діяльності розроблялася експериментальна програма, у якій виокремлювалися етапи формувального експерименту: перший етап – це формулювання проектних задумів, другий – дизайнерська пропозиція варіантів графічних зображень проектів, третій – пошукове макетування на основі економічно, естетично і функціонально доцільного варіанту графічного зображення.

Порівняльний аналіз результативності формування дизайн-компетентності учителів технологій контрольної і експериментальної груп після формувального експерименту подано у таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз результативності формування дизайн-компетентності учителів технологій контрольної і експериментальної груп після формувального експерименту

№ п/п	Рівні	Етапи формувального експерименту											
		I (формулювання задуму)				II (дизайнерської пропозиції)				III (пошукового макетування)			
		Контр. гр.		Експ. гр.		Контр. гр.		Експ. гр.		Контр. гр.		Експ. гр.	
		Аб. ч.	%	Аб. ч.	%	Аб. ч.	%	Аб. ч.	%	Аб. ч.	%	Аб. ч.	%
1	Високий	96	23,8	288	71,6	87	21,6	270	67,1	87	21,6	279	69,4
2	Достатній	90	22,4	75	18,6	93	23,1	81	20,1	93	23,1	72	17,9
3	Середній	21	53,8	39	9,8	222	55,3	51	12,8	222	55,3	51	12,7
	Всього	402	100	402	100	402	100	402	100	402	100	402	100

Як видно з таблиці, достатній рівень сформованості дизайн-компетентності у вчителів технологій контрольних і експериментальних груп складав відповідно на кожному з етапів формування: на першому етапі 18,6% (експ.гр.) і 22,4% (контр.гр.); на другому етапі 20,1% (експ.гр.) і 23,1% (контр. гр.); на третьому етапі 17,9% (експ. гр.) і 23,1% (контр.гр.). Низький рівень сформованості дизайн-компетентності в контрольних групах виявився із значними кількісними показниками (55,3%-53,8%), а в експериментальних – із незначними (9,8%-12,8%). Для унаочнення результатів формувального експерименту була побудована діаграма формування дизайн-компетентності учителів технологій засобами післядипломної дизайн-освіти (рис.2.).

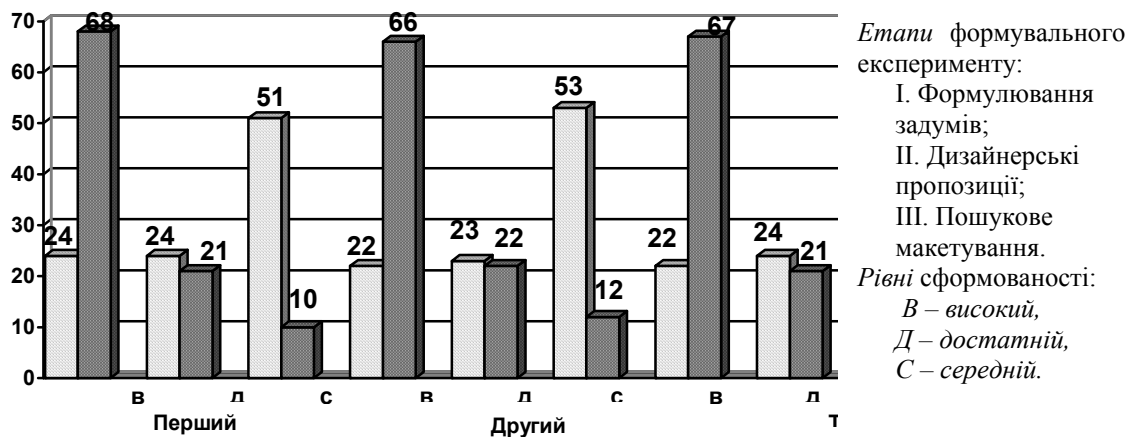

Рис. 2. Динаміка формування дизайн-компетентності учителів технологій у процесі післядипломної дизайн-освіти

У діаграмі наочно відображено динаміку формування дизайн-компетентності вчителів засобами проектно-художньої діяльності. Стабільність показників формування дизайн-компетентності зберігалася на всіх етапах формувального експерименту, оскільки мовленнєво-творча, кольоро-графічна і проектно-технологічна компетентності виявлялися в одних і тих самих учителів-дизайнерів: як «мислителів-слухачів», як «художників-глядачів», як «майстрів-діячів». Учителі технологій набули дизайн-компетентності завдяки творчій взаємодії у спільних художніх проектах з учителями образотворчого мистецтва і художньої культури на практичних заняттях з курсу «Дизайн-тренінг» і в ході лекцій та семінарів з теоретичного курсу «Дизайн-пізнання».

ВИСНОВКИ

У ході опрацювання завдань дослідження отримано такі основні результати:

1. Проаналізовано теорію і практику проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті. Організаційно-педагогічні умови післядипломної проектно-художньої діяльності, сприятливі для формування дизайн-компетентності вчителів технологій, їхньої фахової спроможності здійснювати художнє проектування з учнями загальноосвітніх навчальних закладів на заняттях з технологій поки що недостатньо досліджено у вітчизняній психолого-педагогічній науці. А тому філософськими основами проектно-художньої діяльності обрано положення про освітньо-культурний синтез у працях В.Кременя, педагогічною основою дослідження є «золоте правило дидактики» Я.Коменського, психологічним підґрунтям досліджуваної проблеми є теоретичне положення В.Моляко про взаємодію мислення і образної уяви, на основі якої досягається природна потреба особистості у предметно-маніпуляційній, предметно-перетворювальній діяльності. Зарубіжна теорія «множинного інтелекту» Г.Гарднера має розглядатися в цілісному контексті з теорією «особистісних конструктів» Дж. Келлі. На думку Дж.Келлі, учителі покликані навчати учнів реконструювати власну некомфортну реальність і проектувати очікуване і бажане

(здорове) середовище життєдіяльності. Мистецькою основою дослідження є «синтез мистецтв» – органічна єдність художніх засобів і образних елементів різних мистецтв, у якому втілюється універсальна здатність людини естетично освоювати світ.

2. Уточнено формулювання сутності поняття «проектно-художня діяльність у післядипломній освіті» як творення вчителями екологічно, економічно, функціонально і естетично доцільних форм пошукових макетів і ексклюзивних зразків виробів для їх тиражування у технологічному процесі. Післядипломна дизайн-освіта вчителів технологій – це система інтелектуальних змістів, сприятливих для педагогічної діагностики і науково-методичної підтримки академічно, естетично і практично обдарованих учителів технологій у післядипломній освіті. Дизайн-компетентність учителів технологій – це їхня фахова спроможність здійснювати художнє проектування з учнями загальноосвітніх навчальних закладів мовленнєво-творчими, образотворчими і предметно-перетворювальними засобами.

Виявлено, що інтегральність дизайну як інноваційної діяльності виявляється у взаємодоповненні художньої і технічної творчості, що можливе завдяки поєднанню змісту мистецької і технологічної освітніх галузей та виокремленню предметно-розвивального освітнього середовища як пріоритетної дидактичної засади проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті.

З'ясовано сутність, роль і місце дизайну у зарубіжних країнах.

3. Теоретично обґрунтовано і експериментально апробовано організаційно-педагогічні умови післядипломної проектно-художньої діяльності вчителів технологій, сприятливі для формування їхньої дизайн-компетентності: інтегрований зміст післядипломної дизайн-освіти; проектно-творча взаємодія вчителів технологій, образотворчого мистецтва і художньої культури у складі творчих дизайн-груп; сукупність способів, прийомів і засобів педагогічного дизайну з технологій; систему предметно-розвивальних середовищ проектно-художньої діяльності, оцінювання навчальних досягнень вчителів з художнього проектування. Зазначені педагогічні умови у взаємодоповненні забезпечують композиційно-пластичний підхід до предметного формоутворення, зумовлений еколого-центричною парадигмою розвитку українського національного дизайну.

4. Створено теоретичну модель післядипломної дизайн-освіти вчителів технологій, компонентами якої виокремлено: мету, принципи, наукові підходи, субдисципліни педагогічного дизайну, способи і засоби художнього проектування, організаційно-педагогічні умови і основні функції післядипломної проектно-художньої діяльності. За результатами констатувального експерименту були виділені критерії і показники дизайн-компетентності вчителів-курсистів у післядипломній проектно-художній діяльності: когнітивний (особистісно-ціннісний), який полягає у здатності вчителя до художнього проектування з опорою на домінуючий профіль обдарованості: академічної, естетичної, практичної; діяльнісний критерій (середовищний, інвайронментальний), який полягає у здатності вчителя до культурного самовираження у всіх трьох середовищах життєдіяльності людини: реальному (людина-природа і людина-

техніка), соціокультурному (людина-художні образи і людина-людина), інформаційно-комунікаційному (людина-знакові системи); мотиваційний (перцептивний критерій), сутність якого полягає у здатності вчителя до цілісного (синестезійного) сприймання архітектонічних образів довкілля як «художник-глядач», «мислитель-слухач», «майстер-діяч». А на основі зазначених критеріїв і показників були визначені рівні визрівання дизайн-компетентності учителів технологій у сприятливих організаційно-педагогічних умовах проектно-художньої діяльності.

5. Узагальнено результати експериментального дослідження, якими засвідчено ефективність організаційно-педагогічних умов післядипломної дизайн-освіти для формування дизайн-компетентності вчителів технологій.

Проведене дослідження відкриває новий напрям для подальших науково-дослідних робіт з педагогічного дизайну і, зокрема, започатковує розв'язання проблеми виявлення і підтримки особистісної обдарованості засобами художнього проектування у системі неперервної педагогічної і професійної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бовсунівський В.М., Тименко В.П. Дизайн-освіта в Європейському вимірі [збірник наукових праць] / В.М. Бовсунівський / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. (Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки). – Випуск 19. – С. 20-31.

2. Бовсунівський В.М. Педагогічне проектування у післядипломній освіті учителів технологій / В.М. Бовсунівський / Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Проблеми трудової та професійної підготовки. – Серія 13: Збірник наукових праць.- Київ; Ялта: 2012. – С.5-14.

3. Бовсунівський В.М. Педагогічна діагностика у процесі дизайн-діяльності / В.М. Бовсунівський / Національний університет “Львівська політехніка”, Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти НАПН України. Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 3. – С. 132-140.

4. Бовсунівський В.М. Особливості підготовки вчителів технологій до проектно-художньої діяльності у процесі післядипломної освіти. Наукові записки :[збірник наукових статей] / В.М. Бовсунівський / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. (Серія педагогічні та історичні науки). – Випуск СХ (110). – С. 11-18.

5. Бовсунівський В.М. Художня культура і обдарованість учителя технологій. Наукові записки :[збірник наукових статей] / В.М. Бовсунівський / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. (Серія педагогічні та історичні науки). – Випуск СХІ (111). – С. 12-18.

АНОТАЦІЇ

Бовсунівський В.М. Організація проектно-художньої діяльності вчителів технологій в післядипломній освіті. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни). – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова МОН України, Київ, 2013.

У дисертації проаналізовано різні підходи до організації проектно-художньої діяльності вчителів технологій у післядипломній освіті у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці. Виокремлено компоненти та визначено критерії, показники і рівні дизайн-компетентності учителів технологій у процесі післядипломної дизайн-освіти. У дослідженні теоретично обґрунтувати і експериментально апробовано структурно-функціональну модель та організаційно-педагогічні умови післядипломної проектно-художньої діяльності вчителів технологій, сприятливі для формування їхньої дизайн-компетентності.

Розроблено програми теоретичних спецкурсів «Дизайн-пізнання» і «Дизайн-тренінг»; модифіковано програми з художнього проектування «Рисунок» та «Шрифти», актуальність та ефективність використання яких підтверджено шляхом експериментального дослідження.

Ключові слова: післядипломна дизайн-освіта, проектно-художня діяльність у післядипломній освіті, структурно-функціональна модель, дизайн-компетентність учителів технологій.

Бовсуновский В.Н. Организация проектно-художественной деятельности учителей технологий в последипломном образовании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (технические дисциплины). – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова МОН Украины, Киев, 2013.

Диссертация посвящена проблеме организации проектно-художественной деятельности учителей технологий в последипломном образовании.

Работа состоит из введения, трех разделов, выводов, списка использованных литературных источников и приложений. Во введении обоснована актуальность темы исследования, определены объект, предмет и цель и задачи исследования, основные методы проведения экспериментального исследования, раскрыты научная новизна работы, практическое значение, личный вклад диссертанта.

Проведен анализ учебных планов и программ, по которым проводится подготовка учителей технологий. Выяснено, что предметы цикла художественного проектирования не систематизированы и раздроблены.

В диссертации представлен теоретический анализ современных подходов к организации проектно-художественной деятельности учителей технологий в

последипломном образовании. Раскрыта сущность и содержание понятий «последипломное дизайн-образование», «проектно-художественная деятельность в последипломном образовании», «дизайн-компетентность учителей технологий». Выделены критерии и показатели дизайн-компетентности учителей в последипломной проектно-художественной деятельности: когнитивный (личностно-ценностный), который заключается в способности учителя к художественному проектированию с опорой на доминирующий профиль одаренности: академической, эстетической, практической; деятельностный критерий (экологический, инвайронментальный), который заключается в способности учителя к культурному самовыражению во всех трех сферах жизнедеятельности человека: реальной (человек-природа и человек-техника), социокультурной (человек-художественные образы и человек-человек), информационно-коммуникационной (человек-знаковые системы); мотивационный (перцептивный аспект), сущность которого заключается в способности учителя к целостному (синестезийному) восприятию архитектурных образов окружающей среды как «художник-зритель», «мыслитель-слушатель», «мастер-деятель». А на основе указанных критериев и показателей были определены уровни созревания дизайн-компетентности учителей технологий в благоприятных организационно-педагогических условиях проектно-художественной деятельности.

В экспериментальных группах было организовано изучение авторских спецкурсов по проектно-художественной деятельности: теоретического – «Дизайн-познание» и практического – «Дизайн-тренинг».

В исследовании теоретически обоснована и экспериментально апробирована структурно-функциональная модель и организационно-педагогические условия последипломной проектно-художественной деятельности учителей технологий, благоприятные для формирования их дизайн-компетентности.

Экспериментальная работа на основе полученных данных об уровнях сформированности дизайн-компетентности учителей технологий показала, что после внедрения разработанной структурно-функциональной модели, организационно-педагогических условий с учетом использования разработанных программ и спецкурсов на каждом из выделенных этапов, наблюдаются качественные изменения в экспериментальной группе. Этим подтверждена эффективность организационно-педагогических условий проектно-художественной деятельности для формирования дизайн-компетентности учителей технологий.

Ключевые слова: дизайн-образование, проектно-художественная деятельность в последипломном образовании, структурно - функциональная модель, дизайн-компетентность учителей технологий.

Bovsunivskiy V.N. Organization of project and art activity of technology teachers in postgraduate education. – Manuscript copyright.

Dissertation for the degree of Candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.02 - Theory and Methods of Teaching (technical discipline). - National

Pedagogical University named after M. Drahomanova, Education of Ukraine, Kyiv, 2013.

The author analyzes different approaches to the organization of project and art activity of technology teachers in postgraduate education in domestic and foreign psychopedagogical science. The main components and criteria, indicators and levels of design competence of technology teachers in postgraduate design education are singled out in a paper. Structural-functional model and organizational-pedagogical conditions of postgraduate project and art activity of technology teachers, which are favourable for the formation of their design competence are theoretically justified and experimentally tested while research.

The programs of theoretical courses such as "Design of knowledge" and "Design-trainings" were developed. The programs of art design: "Picture" and "Print", actuality and effective use of which are confirmed by experimental studies were modified in paper.

Key words: postgraduate design education, project and art activity in postgraduate education, structural-functional model, design competence of technology teacher.